

20ste jaargang

nummer 4

april 1985

DAAD
EN
GEDACHTE

**orgaan gewijd aan de problemen
van de zelfstandige arbeidersstrijd**

++++
+ Bij elke bijzondere handeling +
+ gaat het denken aan het doen +
+ vooraf. Bij het handelen van +
+ klassen of massa's blijkt de +
+ betekenis van het handelen +
+ pas achteraf. Hier gaat de +
+ daad vooraf aan het begrip. +
++++

Theo Maassen

DAAD EN GEDACHTE

ORGAAN GEWIJD AAN DE PROBLEMEN
VAN DE ZELFSTANDIGE ARBEIDERSSTRIJD

GEEN VASTE ABONNEMENTSPRIJS
DE UITGAVE ZAL WORDEN BEKOSTIGD UIT
VRIJWILLIGE BIJDAGEN

Redactie en administratie:
Schouw 48-11, 8232 BD Lelystad
Postgiro 307695

I N G R O O T - B R I T T A N N I E Z I J N D E D I N G E N

N I E T M E E R G E L I J K V O O R H E E N

"De staking is opgeheven, de strijd gaat voort". Dit, of woorden van gelijke strekking, sprak begin maart Arthur Scargill, de president van de Britse mijnwerkersbond. De afgevaardigden daarvan hadden met kleine meerderheid tot werkhervatting besloten. Op dinsdag 5 maart daalden de kompels weer in de schachten af, op de kop af een jaar nadat de eersten van hen de arbeid hadden neergelegd, 51 weken nadat hun staking officieel door de vakbonds-bureaucratie was geproklameerd. Met muziek voorop en achter de vaandels van 'hun' organisatie waren ze naar de mijnen getrokken. Met opgeheven hoofd, zoals Scargill zei. Hij - die overigens zelf tégen werkhervatting stemde - noemde de mijnwerkers de 'overwinnaars' omdat de bond was blijven vasthouden aan zijn standpunt, dat er geen enkele mijn gesloten zou mogen worden eer alle kolenlagen ervan volledig waren uitgeput en de bond met de National Coal Board (NCB) geen enkele overeenkomst, geen enkel kompromis gesloten had.

Om dezelfde reden beschouwden de regering en de werkgever, of juist misschien: minister-president Margaret Thatcher en NCB-president Ian McGregor, zich als de uiteindelijke overwinnaars in 't even langdurige als verbitterde konflikt. Weliswaar was de bond, wat betreft zijn standpunt, niet door de knieën gegaan, maar zij die de tegenpartij vormden waren dat evenmin. Aan de mijnwerkersbond was geen enkele, ook niet de geringste concessie gedaan. En ook zonder dat wentelden boven de schachten wederom de wielen van de liftkooien.

Michael Eaton echter, een zegsman van de NCB, maar kennelijk een die prijs stelt op een nuchter en onafhankelijk oordeel, heeft ronduit ontkend, dat de staatsmijnen de overwinning zouden hebben behaald. "Er zijn", zo heeft hij verklaard, "alleen maar verliezers. De mijnindustrie is de grote verliezer: we hebben afzetgebieden verloren en de industriële verhoudingen zijn verslechterd."

Wat de mijnwerkers betreft, ze mochten zingend en wuivend naar familieleden en vrienden achter de dorpsfanfare als 'helden' naar de mijnen zijn gemarcheerd, zeer velen van hen zullen zich allesbehalve als 'triom-

fator' hebben gevoeld. Toen Scargill, laat in de middag van zondag 3 maart, zijn achterban vertelde dat de staking was afgelopen, beschuldigden woeden de mijnwerkers hem van verraad. Eén dag na de werkhervatting schreef een mijnwerker in Zuid-Wales ons een brief, waarin hij zei, dat hij van 't resultaat van de staking "walgde" en dat hij "volkomen gedemoraliseerd" was.

Welk oordeel moet als het juiste worden aangemerkt? Dat van Thatcher? Dat van de heer Eaton? Of dat van de mijnwerker die wij zojuist hebben geciteerd? De vraag is niet gemakkelijk te beantwoorden en het is, zo denken wij, voor een antwoord nog wat te vroeg. Het is meermalen voorgekomen dat de uiteindelijke gevolgen van een door arbeiders gevoerde strijd er anders uitzagen dan het wel scheen op het moment dat die strijd was afgelopen. In 1955 bijvoorbeeld leek 't er aanvankelijk op, dat de Amsterdamse gemeentewerklieden konden terugzien op een totaal verloren staking, die bovendien - evenals het Britse mijnconflict - voor niet weinigen ontslag had opgeleverd. In de loop van de daaropvolgende jaren werden evenwel lonen en arbeidsvoorwaarden zodanig verbeterd, dat praktisch aan zowat alle eisen van de stakers tegemoet werd gekomen.

Nu is vanzelfsprekend een aktie voor betere beloning en voor betere arbeidsverhoudingen niet te vergelijken met de jongste strijd van de Britse kompels, die op het behoud van de werkgelegenheid en tegen de voorgenomen sluiting der zogenaamd 'onrendabele' mijnen was gericht. Niettemin, hoe paradoxaal dat op het eerste gezicht mag schijnen, zelfs nu de afslanking van de Britse mijnindustrie onafwendbaar lijkt te zijn geworden, bestaan er ons inziens gegronde redenen om sterk te twijfelen aan een overwinning van mevrouw Thatcher of de NCB. Ons voorlopig oordeel luidt, dat noch de overheid, noch de mijnwerkersvakbond heeft gewonnen. Dat betekent echter niet, dat wij het zonder meer eens zouden zijn met de heer Eaton en net als hij alleen maar verliezers zouden zien. Om dat duidelijk te maken moeten wij iets dieper ingaan op het verloop van de strijd.

Twee zéér verschillende aspecten van de Britse mijnwerkersstaking kunnen duidelijk worden onderscheiden. Zij vertoonde eendere trekken als vele stakingen uit het verleden, maar ook trekken waardoor zij grondig van die vroegere stakingen verschilde. Op de stakingen uit een somtijds tamelijk grijs verleden leek zij voor zover de vakbondstraditie en de trouw van de stakers aan de organisatie van onmiskenbaar belangrijke betekenis waren. Zij leek er niet op, voor zover de stakers tengevolge van diverse omstandigheden genoodzaakt waren aan de strijd een ander karakter te geven dan deze oorspronkelijk bezat, voor zover - overigens zonder dat de grote meerderheid van de kompels zich daarvan bewust was - de invloed van de vakbondsleiding afnam, die van de achterban dienovereenkomstig toenam.

Vergelijkt men de mijnwerkersstaking waarover het hier gaat met tal van zogenaamde 'wilde' akties uit de jaren na de tweede wereldoorlog, vergelijkt men haar, anders gezegd, met diverse vormen van puur zelfstandige strijd die de Britse arbeidersklasse in de genoemde periode heeft gehanteerd, dan springt vooral in het oog, dat zij een aktie van een traditioneel type is geweest, een aktie die op de van oudsher gebruikelijke wijze werd gevoerd, een gevecht waarbij de vakbondsbestuurders fungeerden als de generale staf van een onder hun leiding opererend arbeidersleger.

Vergelijkt men daarentegen deze mijnwerkersstaking met de traditionele stakingen van voorheen en houdt men daarbij tevens rekening met de functie van de vakbeweging in de kapitalistische maatschappij, dan vallen onvermijdelijk andere dingen op. Dan blijkt de vastberadenheid, waarmee zowel

de mijnwerkers als de mijnwerkersvrouwen hun bestaan verdedigden, verschijningsvormen te hebben aangenomen waarvan de vakbeweging zich openlijk of minder openlijk moest distanciëren. Dan konstateert men, dat de vakbondsstructuren weliswaar de coulissen van de onderhavige strijd vormden, maar dat zich daarachter activiteiten ontwikkelden die wezenlijk spontaan en autonoom waren en die te danken waren aan initiatieven van onderop.

Wie in de jongste mijnwerkersstaking in Groot-Brittannië niet meer dan een traditionele vakbondsactie ziet, die moet welhaast als vanzelf tot de konklusie komen, dat het hier in laatste instantie ging om een worsteling tussen Scargill en Thatcher. Hij moet de staking als 'de staking van koning Arthur' zien en diens mijnwerkersbond als een bastion van de gehele Britse vakbeweging, die gevaar liep te worden gemuilkorfd - of nog verder te worden gemuilkorfd - nadat de strijdende kompels eenmaal zouden zijn verslagen. Zo heeft Scargill het zelf gezien. Wat de stakende leden van zijn bond betreft: de meesten zijn er ongetwijfeld van overtuigd geweest dat een grootscheepse aanval op tal van andere bonden maar al te spoedig op een eventuele nederlaag van de kompels zou volgen, ook al zullen zij hun eigen strijd voor behoud van hun arbeidsplaatsen niet als een politiek konflikt met de eerste minister hebben gezien. Maar géén der hier gegeven zienswijzen - hoe voor de hand liggend ook - is de onze.

Op het eerste gezicht beogen de door minister Norman Tebbit bij het Lagerhuis ingediende vakbondswetten van de Tory-regering de macht van de vakbeweging te breken. In werkelijkheid keren deze wetten zich niet tegen de macht van de bonden, doch tegen de macht van de achterban. Wat Thatcher en haar medestanders met deze wetten hebben willen bereiken, is iets waarnaar sinds het einde van de oorlog al 11 e Britse regeringen - inclusief de Labourregeringen - hebben gestreefd, te weten: een einde te maken aan de schier ontelbare 'wilde' stakingen. Het is een streven, dat ook de vakbeweging in het algemeen niet onwelgevallig is, aangezien akties van onderop het gezag van de vakbondsbureaukratie ondermijnen en de onderhandelingspositie van de bonden aantasten. Desondanks koestert de vakbeweging tegen de wetten van Tebbit nogal wat bedenkingen. Dat komt doordat daarin allerlei gedetailleerde voorschriften staan omtrent de wijze waarop (officiële) stakingen moeten worden uitgeroepen en dienen te worden geleid. De vakbonden worden daarmee dusdanig aan banden gelegd, dat hun mogelijkheden tot manipulatie van de achterban aanzienlijk worden beperkt. Dat betekent dat door deze wetgeving de - achter de vakbondsmythe verborgen - belangentegenstelling tussen vakbondsbureaukratie en vakbondsleden gemakkelijker zichtbaar wordt. De kans op zelfstandige akties van die vakbondsleden wordt dientengevolge niet verkleind, maar juist vergroot. Dat plaatst een vakbeweging die haar funktie in de burgerlijke maatschappij naar behoren vervullen wil, dat wil zeggen: zoals de kapitalistische samenleving het vereist, in een weinig benijdenswaardige positie.

Dit alles gold wel zeer in het bijzonder voor de *National Union of Mineworkers* toen de NCB de sluiting aankondigde van de mijn Cortonwood in Yorkshire. Dat Arthur Scargill "zich verheugde op een gevecht". dat hij een "revolutionaire strijdkreet" liet horen, die "aansloeg bij de behoudende massa" - zoals Peter Brusse in *De Volkskrant* van 9 maart betoogde - is niet meer dan pure fantasie, ontleend aan vrijwel alle Britse media. Precies het tegenovergestelde is waar: de kompels van de Cortonwood legden spontaan het werk neer en er verging een krappe week eer Scargills mijnwerkersvakbond onder de druk van de achterban bezweek en de aanvankelijk 'wil-

de' staking officieel maakte. Niet een strijdbare en vechtlustige Scargill zweepte een 'behoudende massa' mijnwerkers op, maar wanhopige en naar het uiterste verzetsmiddel grijpende kompels dwongen Scargill tot de strijd, die hij wel moest aangaan indien hij zijn gezicht niet wilde verliezen.

De situatie werd haarscherp weergegeven door een op een muur nabij de Cortonwood geschilderde leuze: "Wij zeiden tot Arthur, dat hij *niet* mocht kapituleren." Niet Arthur Scargill bedisselde gedurende de 12 maanden durende strijd wat de mijnwerkers moesten doen, maar de mijnwerkers vertelden hem wat of hij te doen had. Hij werd, voor zover het hem mogelijk was, hun spreekbuis, zij waren geenszins de uitvoerders van zijn wil. Zo weinig waren de kompels dit, dat zij allerlei dingen deden, die de president van 'hun' vakbond en zijn medebestuurders in hun kwaliteit van vakbondsfunctionarissen allesbehalve konden willen en die zij publiekelijk afkeurden.

Reeds bij vorige mijnwerkersstakingen - in 1972 en in 1974 - hadden de kompels eigen initiatieven ontplooid en strijdmethoden toegepast die een vakbond als instituut van de gevestigde orde zich niet kan veroorloven. Bij de jongste mijnwerkersstaking gebeurde dat op veel grotere schaal, ten eerste doordat de wetten van Tebbit de handen van de bond sterker hadden gebonden en ten tweede doordat de regering gedurende de staking enkele tegen de bond gerichte maatregelen doorvoerde, waardoor het accent nog verder naar de achterban werd verschoven. Achter een vakbondsfaçade ging hoe langer hoe meer een zelfstandig optreden schuil, een optreden, dat het karakter van de staking wijzigde. Het gebeurde zonder dat de stakers en de stakersvrouwen er zich rekenschap van gaven, maar het was niettemin ingrijpend.

Natuurlijk bespeurden de betrokkenen wel degelijk de gevolgen van hun daden. De hierboven reeds geciteerde Londense korrespondent van *De Volkskrant* schreef in zijn blad:

"Er is zeker een indrukwekkend nieuw bewustzijn ontstaan in de mijnstreken met een saamhorigheid die elders bij het afbreken van de oude industrieën is verdwenen. Mijnwerkersvrouwen die spontaan hulpacties organiseerden in de stoere chauvinistische mannenwereld hebben de staking misschien nog meer dan de stakers zelf in leven gehouden. Duizenden vrouwen ontdekten verborgen talenten om gaarkeukens te openen, geld in te zamelen, gedeprimeerde gezinnen op te beuren, de moed erin te houden. Er ging voor velen een nieuwe wereld open. Zij hebben de staking van Scargill overgenomen..."

Op een andere plaats haalde dezelfde journalist de woorden aan van een zekere Kim Howells, die geschreven heeft:

"Er is in de mijndorpen een nieuwe politieke macht geboren, wat er ook gebeuren zal met de staking.... Het bewijst dat wij reeds overwinningen hebben bereikt. Onze gemeenschappen hebben hel en verdoemenis doorstaan en kwamen vechtend terug..."

Wij proeven achter deze uitspraak een teveel aan idealisme en te weinig nuchterheid. Niettemin signaleert zij wat wij voor het belangrijkste feit van de achter ons liggende twaalf maanden houden. Wij willen het echter bepaald niet 'een politieke macht' noemen, het is een socia-

le macht, nog ietwat preciezer uitgedrukt: een macht van de arbeiders zélf die in de bewuste dorpen is ontstaan. Geen konkrete macht, maar een potentiële, de trotse zekerheid dat men z'n eigen boontjes kan doppen, een zekerheid die berust op de praktijk van de in de mijnwerkersdorpen gevormde organisaties, organisaties die - zoals steeds in dergelijke gevallen - uit de strijd zijn voortgekomen en niet omgekeerd de stoot hebben gegeven tot de strijd.

Waarmee men te doen had waren organisaties die tot de beweging der arbeiders kunnen worden gerekend, niet tot de (traditionele) arbeidersbeweging. Dat is een feit, dat de leiders der 'arbeidersbeweging' zich onmogelijk kunnen verhelen. Het is tevens iets, wat de mannen en vrouwen van de arbeidende klasse die er deel van uitmaakten niet beseffen. Het 'nieuwe bewustzijn' waarvan de journalist Brusse sprak is allerminst het bewustzijn, dat de eigen daden niet passen bij de structuren van de vakbeweging en met de vakbewegingsideologie op gespannen voet staan. Men is er zich bewust van dat de dingen niet meer zijn zoals voorheen.

"Mijn leven is veranderd", heeft de mijnwerkersvrouw Rita Laverick uit Featherstone in Yorkshire gezegd. Hetzelfde is gezegd door talloze andere vrouwen uit de mijndistrikten en door jonge mijnwerkers. Kim Howells mag wat ons betreft, daarin best het bewijs zien, dat er al overwinningen zijn geboekt, maar daaraan dient dan te worden toegevoegd, dat het beslist géén overwinningen van de bond zijn.

Scargill, dat valt niet te betwisten, heeft een nederlaag geleden. Op grond daarvan is er beweerd, dat de strijd van de mijnwerkers "de laatste van de ouderwetse arbeidersstakingen" is geweest. Natuurlijk is het dwaas om welke staking dan ook bij voorbaat tot de laatste van een bepaald type te verklaren. Afgezien daarvan echter houden wij het in zekere zin voor juist om de jongste strijd van de mijnwerkers 'ouderwets' te noemen en in zekere zin voor onjuist. 'Ouderwets' zou men hun staking kunnen noemen voor zover zij het geijkte patroon van een traditionele vakbondsactie vertoonde. Doch zij vertoonde tegelijkertijd trekken die allerminst 'ouderwets' genoemd kunnen worden. Het secundaire posten, de guerilla-taktieken die werden toegepast om schade toe te brengen aan bepaalde gebouwen en installaties, de geringe eerbied voor de burgerlijke eigendom en voor de wet waarvan dat getuigde, het vormde bij elkaar zo niet een volslagen nieuw, dan toch wel een nieuw element in de arbeidersstrijd. En wij zien het zo, dat het bepaald niet dit nieuwe, doch veeleer het ouderwetse element is, waaraan het te wijten valt, dat het konflikt voorlopig met een patstelling is geëindigd.

Indien achteraf zou blijken dat de mijnwerkersstaking de laatste van een bepaald type is geweest, dan zou zij - daar zijn wij van overtuigd - niet de laatste arbeidersstaking, maar de laatste vakbondsstaking zijn geweest. Het tijdperk van de arbeidersstakingen ligt niet achter ons, het is bezig aan te breken. De periode waarin we leven wordt daardoor gekenmerkt, dat de oude 'arbeidersbeweging' haar tijd heeft gehad, de nieuwe beweging der arbeiders nog in de windselen ligt. Juist om die reden vertoonde de Britse mijnwerkersstaking de trekken van zowel de een als van de ander.

De patstelling die zij heeft opgeleverd betekent, gelet ook op de enorme schade die de Britse economie geleden heeft, bepaald geen overwinning voor mevrouw Thatcher. Dat het resultaat heel wat mijnwerkers een kater heeft bezorgd, is begrijpelijk. Niettemin bestaan er goede redenen om de veranderingen die zich tijdens de staking hebben voorgedaan als winst-

punten voor de arbeiders te beschouwen.

Die veranderingen zijn talrijk. Eén van de eerste dingen die radikaal en voor immer gewijzigd zijn is de verhouding tussen de Britse arbeiders en de politie. Tot aan het begin van de staking heerste alom het naieve, op historische gronden berustende vertrouwen, dat de Britse politie niet gewelddadig optrad. Ook arbeiderskinderen werden grootgebracht in dat geloof. De manier waarop de politie tijdens de staking is opgetreden, de manier waarop zij de burgerlijke rechten en vrijheden heeft geschonden en vertrapt, heeft dat geloof met wortel en tak uitgeroeid. Over dat optreden is door de 'Nationale Raad voor de burgerlijke vrijheden' (de 'National Council for Civil Liberties') een voorlopig eerste rapport uitgebracht, dat vernietigend is voor de politie. De Nationale Raad, waarvan de leden vooraanstaande figuren zijn, die niet uit de arbeidersklasse stammen, doet met dit rapport een beroep op de regering om in de toekomst een dergelijk uiterst gewelddadig politie-optreden onmogelijk te maken. Naar onze opvatting tevergeefs. Het nieuwe, met de Britse traditie strijdige, uiterst arbeidersvijandige en agressieve type politie 1) is geen toevallig of incidenteel verschijnsel, doch 'n logisch antwoord op een verscherpte klassen- tegenstelling, die op haar beurt weer zowel oorzaak als gevolg is van de toenemende zelfstandige arbeidersstrijd. Vakbondsdemonstraties kunnen door minzame 'bobbies' worden begeleid; op arbeiders die hun eigen boontjes willen doppen dient onbarmhartig te worden ingeramd. Die situatie kan niet worden geruggedraaid. Wat zij inhoudt is tijdens de mijnwerkersstaking aan het licht gekomen. Omtrent de Britse politie heeft de Britse arbeidersklasse en hebben bepaald niet alleen de mijnwerkers geen enkele illusie meer. Maar het verdwijnen van een illusie is een positieve zaak.

Al even positief is het, dat de stakende mijnwerkers tijdens hun actie en na verloop van tijd op het nieuwe politie-optreden een passend antwoord hebben gevonden. De massale veldslagen met de smerissen maakten toen plaats voor de activiteiten van kleine groepen, die des avonds en tijdens de nachtelijke uren opereerden en barrikaden opwierpen als de politie door afwezigheid schitterde. En positief is ook de ervaring opgedaan met al die activiteiten, door middel waarvan de geheel op eigen oplossingen aangewezene stakers het twaalf maanden hebben kunnen volhouden. Daarmee hebben zij inderdaad, zoals Brusse schreef, 'de staking van Scargill en derhalve van de bond overgenomen'. Het is iets dat nog niet of nauwelijks eerder vertoond werd en er is daarmee een situatie geschapen, die voor de heersende klasse even bedreigend is als voor de vakbeweging.

Wat voor kleur de Britse regering in de naaste toekomst ook moge hebben, het is niet onmogelijk dat zij het nog eens zal betreuren, dat de mijnwerkersbond in 1985 de nederlaag heeft geleden, zoals het ook niet onmogelijk is, dat de bureaucratie van de mijnwerkersvakbond 't eens zal betreuren dat Thatcher toen geen duidelijke en grote zege behaalde. En wel wanneer regering en vakbeweging gekonfronteerd worden met een arbeidersklasse, die veel zelfstandiger en onafhankelijker optreedt dan ooit vroeger het geval was.

1) Uit deze woorden moet de lezer niet afleiden dat wij voor het oude type van de Britse politie wél waardering zouden hebben.

S T A K I N G E N I N J O E G O S L A V I E

Anders dan in de overige Oosteuropese landen, pleegt de Joegoslavische pers er geen geheim van te maken, dat er in eigen land nog wel eens stakingen voorkomen. De officiële lijn in Joegoslavië is, dat het land zich bevindt in "het socialisme als het laagste stadium van het kommunisme" en dat er dus nog over tal van 'gebreken' te schrijven valt. Een staking is dan gewoon één van de vormen waarin zulke 'gebreken' aan de dag treden. Wat de Joegoslavische 'theorie' betreft is er dus geen probleem.

De praktijk ziet er uiteraard anders uit. Dit blijkt alleen al uit de omzichtigheid waarmee het onderwerp wordt benaderd. Een staking wordt bij voorkeur geen 'staking' genoemd, maar een 'werkonderbreking'. Het 'neerleggen van het werk' wordt voorts stevast beschreven als de - soms gerechtvaardigde, soms te heetgebakerde - reactie van de arbeiders op 'fouten' die ergens in de wijdvertakte overlegstructuren van het 'arbeiderszelfbestuur' zijn gemaakt. Hoewel men in Joegoslavië best over stakingen mag schrijven, moeten ze als vergissingen (van wie dan ook) beschouwd worden.

Dit is de algemene lijn. Uitzonderingen zijn er echter ook. Zo is een jaar of zes geleden een sociologisch onderzoek verschenen naar stakingen in Joegoslavië in de periode 1958-1969 1). Dit boek, waarop we misschien nog eens een keer dieper zullen ingaan, beschouwt stakingen uitdrukkelijk niet als misverstanden en draagt daarom veel nuttige gegevens aan over de periode vanaf de eerste naoorlogse staking tot aan de grote stakingsgolf van 1968-'69. Uit dit boek leren wij veel over de sociale verhoudingen in Joegoslavië, doch helaas alleen maar tot de jaren '70. Sindsdien is daar veel veranderd. Meer deining ontstond er daarom na de publikatie van een tweetal artikelen over stakingen in *Vidici*, een tijdschrift van Belgradose studenten 2). Al is de oplage van dit blad maar klein (zo'n 1500 exemplaren), de weinig orthodoxe benadering van stakingen in Joegoslavië stond toch garant voor bekendheid van deze artikelen in brede kring.

Vooraf het eerste artikel verloochent zijn studentenafkomst niet. Immers, wél wordt gebroken met de gewoonte om stakingen te zien als de 'bedrijfsongevallen' bij de opbouw van het 'socialisme', maar nog zeer traditioneel is de politieke benadering van de arbeidersklasse. Het opzien dat beide opstellen in *Vidici* hebben gebaard berust vooral op het feit, dat de oude leninistische zienswijzen niet op het kapitalisme worden toegepast, maar op het 'socialistische' Joegoslavië. Voor de openbare mening in Joegoslavië was dat iets ongehoords.

Mirko Mlakar, de auteur van het eerste artikel, stelt dat de oorzaak van alle 'protest-werkonderbrekingen' is te vinden in het feit, dat het 'zelfbestuur' van de arbeiders is 'onderbroken' en in het feit, dat er in de praktijk maar één 'zelfbestuur' is: dat van de "technokratie en de bureaurokratie als fraktie van de lompenbourgeoisie". Wie dat zijn blijft duister, maar Mlakar weet wel heel precies dat - volgens hem - de arbeiders met alleen spontane stakingen niet verder zullen komen. "De ervaring", zo schrijft hij, "die de arbeiders in stakingen opdoen, toont hen, dat men met geïmproviseerde organisatie en met de politiek van de kleine eetlust (fundamenteel in de drift tot zelfbehoud) moeilijk zijn strategische taken kan vervullen". Wat het eerste doel van het verzet ook mag zijn, de arbeiders, zo profeteert Mlakar, zullen zich in de toekomst niet beperken tot pogingen "de geldelijke uitdrukking van hun onderdrukt-zijn" te wijzigen.

Zij "zullen proberen met stakingsaspirine genezing te vinden voor lompen-bourgeois tumoren".

Interessanter is het tweede artikel, van de hand van Grujica Dugalić, dat een meer zakelijk overzicht geeft van stakingen in Joegoslavië. Dit opstel heeft in ieder geval het voordeel, dat het konkrete gegevens biedt. Bij de konstatering bijvoorbeeld, dat "de arbeiders nog ver af zijn van invloed op strategische sleutelkwesties, zoals daar zijn: de verdeling van inkomens, investeringen, personeelsbeleid, levens- en arbeidsomstandigheden", geeft Dugalić de volgende tabel:

	Beslissingen van	
	de staat (in %)	arbeiderskollektieven (in %)
Beschikking over investeringen	80	20
Verdeling van persoonlijk inkomen	60	40
Beslissingen over de prijzen	80	20
Arbeidsverhoudingen, aannemen van personeel	50	50
Invoer- en uitvoerbeleid	95	5
Financiering van gemeenschappelijke konsumptiegoederen van kollektieven	90	10
Overige beslissingen	70	30

Bij deze cijfers moet men bedenken, zo merken kommentatoren op, dat er in de praktijk geen sprake is van 'beslissingen van de staat'. Er is niet één instantie - de staat - die de kollektieven de beslissingen afhandig maakt, er zijn er tientallen die dit doen. Al in het simpelste geval zijn er tegen de tien organen die zich met de produktie bemoeien. Van beneden naar boven zijn dat: de gemeente (opsjtina), de republiek en de federale overheid. In het horizontale vlak komen daar nog eens bij: de verschillende Basisorganisaties (OUR) waarmee overeenstemming moet worden bereikt en de SIZ's, een soort openbare koördinatielichamen. Voor tal van beslissingen moeten al deze instanties hun goedkeuring geven. Waartoe dit kan leiden is te zien bij de Joegoslavische PTT. Dit bedrijf heeft zo'n 900 Basisorganisaties, die het in principe allemaal met een bepaald voorstel eens moeten zijn. Vanzelfsprekend gaat in een dermate versnipperd systeem het groepsbelang van deze of gene overheersen en het hangt van plaatselijke omstandigheden af wie het voor het zeggen heeft.

In feite bevestigt Grujica Dugalić dit in haar eigen artikel. Zij haalt de Raad van Vakbonden in Kroatië aan, die zegt, dat stakingen zich dáár voordoen "waar de problemen van de arbeiders met betrekking tot het levenspeil niet via het gewone zelfbestuur-mechanisme kunnen worden opgelost". Omgekeerd is het natuurlijk ook waar, dat aler het tot een staking komt al veel grieven van de arbeiders zijn gesmoord in de rompslomp die de weg over talloze bureau's meebrengt: "Tot staking gaan meestal over arbeiders in die gebieden, waar de sociaal-politieke organisaties niet zo zeer toegankelijk zijn voor de authentieke belangen van de direkte producenten dan wel de transmissieriem en het verlengstuk zijn van machtscentra die van de arbeiders zijn vervreemd", schrijft zij. En verder: "Hoezeer de vakbond in sommige streken vervreemd raakt van de arbeiders, blijkt wel uit

het feit, dat in Rijeka de arbeiders bij een staking de vakbondsvoorzitter een pak slaag hebben gegeven". Direkt daarop heet het:

"Stakingen komen het meest voor daar, waar de rechten van de arbeiders in het zelfbestuur beknot worden. Met een staking proberen zij vaak om een bureaukratisch bolwerk te ondermijnen. Stakingen beginnen als regel spontaan, zonder voorafgaande voorbereidingen en zijn het direkte uitvloeisel van ontevredenheid die een grens heeft bereikt. In het algemeen houden de arbeiders de namen van de 'organisatoren' geheim. (...) Het is karakteristiek dat de meeste stakingen voorkomen in die republieken waar de arbeiderstradities en het klassebewustzijn het verst ontwikkeld zijn. Zo zijn in de eerste zes maanden van 1983 in Slovenië, Kroatië en klein-Servië 81% van alle stakingen in heel Joegoslavië geregistreerd."

Grujica Dugalić heeft nog meer wetenswaardigs te melden. Ze schrijft, dat in 1983 er 313 stakingen zijn geregistreerd, dat is 80% meer dan in 1982. Nu was 1982 met 174 stakingen wel een relatief kalm jaar, want van 1978 tot 1981 waren er respectievelijk 307, 217, 253 en 216 stakingen. De onmiddellijke aanleiding tot de meeste stakingen was het inkomen van de arbeiders (in 266 van de 313 gevallen), dat daalde tot de grens van het bestaansminimum. Het gemiddeld aantal arbeiders dat aan stakingen deelnam steeg van 53 in 1982 tot 73 in 1983, maar de tendens, dat steeds korter wordt gestaakt, zette zich in 1983 door: de gemiddelde stakingsduur van 10 uur in 1980 daalde tot 4 uur 45 minuten in 1983.

Wat voor konklusies verbindt Dugalić aan deze gegevens? Helaas, geen andere dan Mirko Mlakar in diens al aangehaalde artikel. "De geschiedenis heeft op talloze manieren aangetoond", schrijft ze, "dat men met spontane strijdmethoden geen grote doelen vermag te verwezenlijken". En dan beschrijft zij, als "het grootste gevaar", precies datgene wat voor veel Joegoslavische arbeiders tot op heden - naast staking - het meest voor de hand liggende gedrag is geweest: "De staking, als zichtbare vorm van konflikt, heeft in onze maatschappij niet de overhand. Absenteïsme, verloop, opzettelijke vermindering van de arbeidsinspanning, afnemende belangstelling voor het werk in de organen van het zelfbestuur, het produceren van meer uitschot en lagere kwaliteit goederen... al deze zaken hebben veel kwalijker gevolgen voor de gemeenschap. Analyses tonen aan, dat de produktiviteit groeit in die arbeidsorganisaties waar een staking is uitgebroken. Als men nu probeert om stakingen op een min of meer democratische manier op te lossen, dan wordt toch onvoldoende aandacht besteed aan de zgn. 'witte stakingen', de passieve vormen van verzet".

Het is moeilijk te zeggen welke van de twee door Grujica Dugalić gesignaleerde ontwikkelingen de overhand zullen krijgen: stakingen of passief verzet. Over de ontwikkeling van de stakingsbeweging in '84 hebben we nog geen gegevens. Hoogstens kunnen wij als vermoeden uitspreken, dat stakingen toch in betekenis zullen toenemen. De oorzaak is de steeds scherper wordende economische crisis in Joegoslavië. Deze dwingt de regering om steeds verder marktverhoudingen in te voeren, en daartoe moeten de diverse organen van het zelfbestuur (de OUR's en de opstine) veel van hun autonomie inleveren. Dat betekent dat juist die instanties waarin tot nu toe veel ontevredenheid werd gesmoord meer moeten gaan optreden als economische zaakwaarnemers van hetzij de republikeinse hetzij de federale autoriteiten.

De plaatselijke belangen, waarvan de lokale partijbazen doorgaans ook de arbeiders enigermate lieten mee profiteren, moeten nu worden afgebroken

in het belang van de vrije werking van de markt en grotere economische doelmatigheid. Zonder omhaal werd dit gezegd op een bijeenkomst van economen in de invloedrijke Servische Akademie van Wetenschappen en Kunsten. "De grondoorzaak van de economische crisis ligt in de overheersing van de politiek over de economie", zo luidde hun bevinding. Eén van hen, Dragoje Zjarković, stelde daarbij - zoals het een 'marxist' betaamt - dat in geen van de 'socialistische' maatschappijen het konflikt tussen produktiekrachten en produktieverhoudingen was opgelost en dat daar overal de politieke machthebbers tegelijkertijd zowel het bestaan van de markt ontkennen als het plan negeren. Daarom zag Zjarković de uitweg uit de crisis vooral in de bevrijding van de economie uit de onherroepelijke macht van de politiek en bijgevolg in een herleving van de rol en de betekenis van het plan en de markt 3).

De gevolgen die de arbeiders nu al van deze politiek ondervinden zijn overduidelijk. In de afgelopen drie, vier jaar is de levensstandaard als gevolg van prijsstijgingen en achterblijvende lonen met zo'n 30% gedaald. Al doet de regering haar best om de bevoorrading op peil te houden en zo rijen voor de winkels te voorkomen, de prijzen zorgen wel dat de mensen vanzelf uit de winkels wegblijven. In januari dit jaar werd een record-prijsstijging genoteerd: 10,9% boven december 1984 en 62,4% boven januari van dat jaar 4). In februari werden noodmaatregelen aangekondigd voor hulp aan de minima: kinderbijslag, uitkeringen, huursubsidies enz. werden enigszins verhoogd, maar tegelijkertijd werden subsidies op brood en meel afgeschaft, welke artikelen 18% duurder werden 5).

De Basisorganisaties van het 'zelfbestuur' hebben geprobeerd deze ontwikkeling te keren met steeds nieuwe ronden van loonsverhogingen. Desondanks bleven de lonen achter bij de inflatie, die op haar beurt weer werd versterkt door loonsverhogingen en door de zelfstandige prijspolitiek van veel ondernemingen. De lagere organen van het 'zelfbestuur' staan in het algemeen voor de keus om met de regeringspolitiek mee te gaan en zich meer door de markt te laten leiden, of om het beleid van de federale overheid te trotseren en te saboteren. In het eerste geval is het waarschijnlijk, dat het aantal botsingen tussen arbeiders en ondernemingsleiding sterk zal toenemen. Gebeurt echter het tweede, dan ziet het er naar uit, dat er binnen de Basisorganisaties tijdelijk belangengemeenschappen ontstaan van arbeiders, bedrijfsleiding en plaatselijke partijbazen.

Dergelijke plaatselijke gemeenschappen zijn op het ogenblik sterk en talrijk genoeg om de macht van de republikeinse en federale overheid flink te verzwakken. Nu al moet de federale regering toegeven, dat het "een katastrofale illusie" is om te denken dat haar economisch program ook werkelijk wordt uitgevoerd 6). Maar of anderzijds al deze lokale belangengemeenschappen in staat zullen zijn, zélf tot een economisch beleid te komen dat de grenzen van de eigen streek overschrijdt, is zeer de vraag.

1) Neca Jovanov, *Arbeidersstakingen in Joegoslavië*.

2) Mirko Mlakar, *De arbeiders oefenen de klassenstrijd*. *Notities over stakingen in het socialistische Joegoslavië*; Gruzica Dugalić, *Arbeidersstakingen in het socialisme van het zelfbestuur* (Servokr.), in: *Vidici* (Belgrado) Nr. 229 (3/1984), blz. 109-122.

3) *Politika*, 22 februari 1985.

- 4) *Politika*, 13 februari 1985.
- 5) *Politika*, 19 februari 1985.
- 6) Eerste minister Milka Planinć in oktober 1984, geciteerd door George Schöpflin, *Yugoslavia's Growing Crisis*, in: *Soviet Analyst* van 19 december 1984.

=====

TERUGKEER GASTARBEIDERS

In een schrijven in *De Volkskrant* (12 febr. j.l.) komt de sekretaris van de Socialistische Partij (S.P.), Tiny Kox, toe de konklusie dat nu over de terugkeer van gastarbeiders mag worden gesproken, terwijl twee jaar geleden een storm van kritiek over de S.P. losbrak, toen die in de brochure *Gastarbeid en Kapitaal* de terugkeer van de gastarbeiders aan de orde stelde. Zij stelt dan ook vast, dat de S.P. na twee jaar, dus eigenlijk te laat, toch nog gelijk heeft gekregen, nu ook anderen, b.v. de gemeente Rotterdam, zich met 't probleem van een terugkeerpremie aan gastarbeiders bezig houden.

Het is jammer voor Tiny Kox, maar we voelen ons toch genoodzaakt een domper te zetten op haar enthousiasme over het verkregen 'gelijk'. Graag gelijk willen hebben en gelijk krijgen zijn twee verschillende zaken en bij Tiny Kox is sprake van het eerste.

Het bezwaar tegen de nota *Gastarbeid en Kapitaal* was voor velen niet, dat de S.P. van mening was, dat de overheid aan hen die naar het land van herkomst wilden terugkeren een premie van f 75.000 zou moeten verstrekken. Met die gedachtengang konden velen zich zeer wel verenigen. 't Bezwaar tegen de nota van de S.P. was, dat zij de gastarbeiders, die niet bereid waren om voldoende Nederlands te leren en zich te laten naturaliseren, wilde verplichten tot terugkeer. En om de juistheid van haar standpunt duidelijk te maken, deed de S.P. niets anders dan de gastarbeiders in een kwaad daglicht stellen en de Nederlandse arbeiders tegen hen op te zetten.

Men zou nog in de eerlijke bedoelingen van de S.P. hebben kunnen geloven vanneer zij niet nu, maar een tien- of vijftiental jaren terug met haar opvattingen over de terugkeer van gastarbeiders was gekomen. Ook toen was het immers duidelijk, dat de meesten niet bereid waren zich te laten naturaliseren en dat het met het leren van het Nederlands ook maar droevig was gesteld. Er was toen echter nog sprake van een zekere tolerantie tegenover de gastarbeiders. Met de komst van de schrikbarende werkloosheid was het met die tolerantie gedaan en werd het afgeven op de gastarbeiders - ook en vooral in de arbeidersklasse - een dagelijkse bezigheid. En ook toen pas kwam de S.P. tot de ontdekking, dat gastarbeiders slaafse werknemers zijn en dat "het verschil in ontwikkeling en cultuur het voor Nederlanders zeer moeilijk maakt met hun buitenlandse kollega's samen te werken en te wonen".

Het is jammer voor de S.P., maar toch hebben veel mensen andere ervaringen met gastarbeiders. Vele Nederlandse werknemers ervaren hun buitenlandse kollega's als prettige, solidaire en strijdbare mensen. En dat komt dan ook overeen met wat Tiny Kox zelf bewert, namelijk dat de S.P. wel de

enige partij is geweest, die "ooit een nogal succesvolle staking van buitenlandse arbeiders had begeleid". Die buitenlandse arbeiders hadden toen zeker even hun slaafsheid afgelegd, ten behoeve van de S.P.

Om aan te tonen, dat niet met de gastarbeiders is samen te wonen, komt de S.P. in haar nota dan met een paar verhalen, n.l. over 't verkeerd aansluiten van een wasmachine door een Turk en over een gesloopte wc-pot. Verhalen zoals iedereen over Nederlanders kan vertellen en die men hoofdzakelijk hoort aan de borreltafels in de kroegen. De etenssluchtjes ontbreken nog in de nota evenals de opmerking 'dat men zelf vrienden onder gastarbeiders heeft'. Over een "studienota" durft de S.P. dan te spreken.

Ook zo'n 'sterk' argument van de S.P. is het verhaal over ene Nazim Ozturk, die na het vasten op Ramadam zo verzwakt was, dat hij zijn werk in de haven niet kon doen. Van Nederlanders, die na drie dagen carnaval niet geheel nuchter en zeker niet fit op hun werk komen, heeft de S.P. blijkbaar nog nooit gehoord, evenmin van Nederlanders, die vanwege hun geloof weigeren hun kinderen in te laten enten tegen polio en andere besmettelijke ziekten en zo een bedreiging voor de volksgezondheid vormen. Maar dat zijn dan ook geen gastarbeiders waar je rustig tegenaan kunt trappen, zonder bij een groot deel van het kiezersvolk uit de gunst te raken.

Ja, maar Tiny Kox heeft ook nog het 'argument', "dat veel buitenlanders, vooral Turken en Marokkanen, zich vastklampen aan hun herkomst en aan hun godsdienst, de Islam. Zij willen niet vernederlandsen".

Allerlei buitenissige geloven en sektes mogen hier: zwartekousenkerk, katholieken, Jehova's, Joods, Baghwan, en allen mogen ook fanatiek zijn. Maar geen Islamieten hier. Die moeten naar hun land van herkomst worden teruggestuurd.

Bij alle 'studie', die de S.P. aan deze zaak heeft gewijd, is er geen moment aan gedacht dat zelfs met een behoorlijke remigratie-premie het besluit tot terugkeer niet zo gemakkelijk te nemen is. Als de gastarbeider hier een aantal jaren is geweest, zal hij in zijn geboortestreek, vooral als die op het platteland ligt, niet makkelijk meer wennen. Maar dat niet alleen. Er is ook nog zoiets als een tweede generatie. Kinderen van gastarbeiders, die hier zijn opgegroeid en hun land van herkomst eigenlijk alleen maar van de vakanties kennen, zullen zich in het land van hun ouders vreselijk ongelukkig voelen en tussen wal en schip geraken.

Om dat alles heeft de S.P., die met haar nota speelt op de sentimenten die bij de mensen leven, met haar opvattingen over gedwongen remigratie géén gelijk gekregen nu anderen dan de S.P. een terugkeer-premie voorstellen. Bij hen hebben we nog geen geluiden gehoord over een gedwongen terugkeer. Voor ons is en blijft de 'studie' van de SP, neergelegd in Gastarbeid en Kapitaal een zeer verwerpelijk stuk.

=====

S T A A T S G E V A A R L I J K

Uit door *Onkruid* bij een inbraak bemachtigde documenten blijkt, dat de militaire inlichtingendiensten aan verzetsmensen extra aandacht besteedt, omdat die in potentie staatsgevaarlijk zouden zijn. Bij de documenten bevond zich een "indicatorlijst" voor de bepaling van staatsgevaarlijken. Daarop stond anti-nazigezindheid als staatsgevaarlijk vermeld.

Steeds weer wordt ons voorgehouden, dat het militaire apparaat nood-

zakelijk is om onze democratische vrijheden te verdedigen. De vraag komt dan meteen op of dat dan met een anti-demokratisch apparaat moet gebeuren. Want na de publikatie van de door *Onkruid* bemachtigde "indicatorlijst" is het aan geen twijfel onderhevig, dat in dat militaire apparaat anti-demokratische opvattingen de boventoon voeren. En het is evenmin aan twijfel onderhevig, dat aan dat apparaat bij zijn handelen geen stroobreed in de weg is gelegd door de diverse regeringen. Verwonderlijk is dat niet wanneer men bedenkt, dat een collaborateur als ir. Staf minister kon worden en een man als Jan de Quay, die in de Nederlandse Unie samenwerking met de bezettende macht voorstond en een gematigd anti-semitisme predikte, zelfs minister-president kon worden. Bij het democratisch gehalte van die regeringen kan men dus gevoegelijk een heel groot vraagteken zetten.

Minister De Ruiter heeft nu wel verklaard, dat de "indicatorlijst" nog uit de vijftiger jaren stamt en per abuis niet is vernietigd en dat er nu van dergelijke opvattingen en handelingen in het militaire apparaat geen sprake meer is, maar men moet wel zeer naief zijn om dat zonder meer te geloven. Er komt te veel - ook over de B.V.D. - aan het licht. En tenslotte zijn de ministers - als vertegenwoordigers van de heersende machten - meesters in het liegen en bedriegen. De Ruiter zal daarop wel geen uitzondering maken.

=====

DE C.P.N. MARCHEERT VOORT OP DE EENMAAL INGESLAGEN WEG

B

Bijna vijf jaar geleden, op 3 mei 1980, konstateerde *Vrij Nederland*-redakteur Max van Weezel, dat de C.P.N. een nieuwe koers had uitgezet, maar nog niet precies wist wáár naar toe. Ruim een maand later werd het 27ste kongres van deze partij gehouden, dat na de slotzitting door *De Waarheid* 'een inspirerend kongres' werd genoemd. In z'n slotwoord verklaarde partijvoorzitter Henk Hoekstra, dat daar 'de fundamenteen waren gelegd voor de versterking van de partij in al haar veelzijdigheid', dat er 'de basis' ontstond waarop 'haar eenheid een nieuwe, realistische gestalte' kon krijgen.

Maar de eenheid, waarvoor voorzitter Henk Hoekstra destijds een stevige basis meende te zien, is wel het allerlaatste wat men te aanschouwen kreeg. Over de 'nieuwe koers' werd vier jaar lang met toenemende hevigheid gevochten tussen 'vernieuwers' en 'behoudzuchtigen'. Pas op 't jongste kongres, dat van de afgelopen maand maart, was er sprake van zoiets dat op het herstel van de eenheid leek. Maar dat gebeurde pas nadat de 'preciezen' oftewel de 'horizontalen' hetzij uit de partij waren gestapt hetzij van het lidmaatschap vervallen waren verklaard.

Zijn wij goed ingelicht, dan ging het hierbij niet om alle 'horizontalen'. Enkelen van hen, die kennelijk toch niet zoveel heil zagen in de aangekondigde oprichting van een nieuwe traditionele 'communistische' partij in de herfst van dit jaar, zijn in de CPN gebleven. Daarbinnen bevinden zich dan ook de z.g. 'radikale vernieuwers', dat wil zeggen zij die de vernieuwing van de partij zover willen doorvoeren, dat opheffing de enige konsekwentie is. Maar beide 'vleugels' hebben niet geleid tot de tonelen die het kongres van '84 op een ideologische burgeroorlog deden lijken.

Op het kongres van 1984 hebben 'de vernieuwers' voor 'de poorten van de hel' (om het zo uit te drukken) de overwinning weggesleept. Niettemin

was hun zege naar onze mening een historische onvermijdelijkheid. In de modern-kapitalistische westerse samenleving is al sinds lang in feite geen plaats meer voor een partij, die haar theorie regelrecht geleend heeft van de tegen feodale verhoudingen strijdende bolsjewieken. Deze konden in Rusland alleen maar een leiderspositie in de b u r g e r l i j k e revolutie verwerven en zowel hun algemene opvattingen als hun tactiek waren dáárvóór op maat gesneden. Met die opvattingen viel in het westen, waar een totaal ándere revolutie aan de orde was (en is) van stonde af, aan niets aan te vangen. Naarmate de jaren verstreken en de tegenstellingen tussen kapitaal en arbeid scherper werden, naarmate hoe langer hoe meer bleek dat de klasstrijd van de arbeiders vormen aannam waarbij de politieke voorstellingen van de bolsjewisten in het geheel niet pasten, moest enig besef van hun ontoereikendheid ook wel doordringen binnen de partijmuren.

Arbeiders trof men daarbinnen slechts in uiterst gering getal aan. Toen Geke van der Wal in 1982 voor *De Groene Amsterdammer* het CPN-kongres versloeg constateerde zij, dat de afgevaardigden in het Amsterdamse zalencomplex Krasnapolsky niet te onderscheiden waren van de in de aangrenzende zaal verzamelde afgevaardigden van D '66. De oorzaak moet worden gezocht in datgene wat wij in de voorafgaande alinea omtrent de maatschappelijke achtergrond van 't bolsjewisme (en dus van de toenmalige CPN) hebben opgemerkt. Zij, Geke v.d. Wal, constateerde ook, dat de afgevaardigden voor het meerendeel jongeren waren, jongeren, voegen wij eraan toe, die grotendeels niet in produktiebedrijven, maar aan universiteiten waren gevormd. Juist daarom had het leninisme grote aantrekkingskracht op hen. En juist daarom kwamen ze op een later tijdstip sterk onder de invloed van feministische theorieën. Om een verhaal, dat we hier niet uitgebreid vertellen kunnen kort te maken: in de loop van maar weinig jaren verving de CPN het 'marxisme-leninisme' (dat met het marxisme niets had uit te staan) door het 'marxisme-feminisme' (dat met het marxisme al even weinig heeft te maken). Men kan het ook zó formuleren, dat de partij een bij een achtergebleven land als Rusland passende theorie van de burgerlijke revolutie verving door theorieën die pasten bij een land, dat de burgerlijke revolutie al lang achter zich had. Gezien het klimaat van de samenleving waarin de CPN opereerde en gezien de daarin gegeven maatschappelijke verhoudingen kon een dergelijke 'vernieuwing' van de CPN niet uitblijven. Gezien die verhoudingen kon de 'vernieuwing' die in '84 duidelijk gestalte had gekregen, in '85 ook niet worden teruggedraaid. De fractievoorzitter van de CPN had gelijk toen zij iets dergelijks vaststelde, al berust uiteraard háár vaststelling op geheel ándere gronden dan de onze.

De CPN marcheert voort op de weg die zij in het jongste verleden insloeg. Of zij het inmiddels weet of niet: die weg voert onherroepelijk naar de positie van een radikaal-burgerlijke oppositie. In feite was zij dat altijd reeds, zij het, een burgerlijke oppositie met een 'verkeerde' ideologie. De 'horizontalen', die deze 'verkeerde' ideologie koste wat het kost willen vasthouden, verbeelden zich dat zij met haar een toekomst hebben, die de vernieuwers ontberen. De werkelijkheid is omgekeerd. Maar de toekomst van de vernieuwde C.P.N. ziet er anders uit dan zij zelf veronderstelt. De kloof tussen haar en de arbeiders zal niet gedicht worden. Zij zal, voor zover het tot haar taak behoorde en behoort, de arbeiders in het gareel te houden, ándere middelen aanwenden, die beter passen bij de moderne tijd.

=====